

مەرگی رۆمان

له نیوهی دووهمی سهدهی رابردوودا (مەرگی رۆمان) وهک روانینیک بووه جیگهی لیدوان و چهند رهخنهگریک پییانوابوو که رۆمان له سههه مەرگدایه وهک ژانریکی ئەدهبی بهرهو له نیوچوون دهچیت. (مالکۆلم برادبری) له ژیرناوی (نوسهرو رهخنهگر)دا له لیکۆلینه وهیه کدا ئاماژهی به وهدا که رۆمان بهرهو مردن دهپوات. (لیزی میندلەر)ی رهخنهگریش له نوسینیکدا به ناوی (مردنی رۆمان مانای چییه؟) جهختی له سهه مەرگی رۆمان کرده وه. بنه مای سههه کی ئەم رهخنه گرانه بۆ مەرگی رۆمان له تیکشکاندننی قالبه جیگیه رهکانی هونهری رۆمانه وه سههه چاوه دهگریت، به وهی هه موو شیوانو جۆرهکانی تهکنیکی تاقیکردۆته وهو بپوا ناکریت شتیکی نوێ مابیت که رۆمان بیخاته پوو. (رۆمان) له سههه تایی سههه لادانییه وه تا ئیستا له پوو هونهری و جیهان بینییه وه گه لیک گۆرپانکاریی له نیو خۆیدا خولقاندووه، که (فۆرسته)ی رهخنهگری ئینگلیزی پییوابوو نابیت له وانه لابدهن و فهرامۆشیان بکهن. هه ربۆیه لادان و دهه چوون و گۆرپانکاریی له رۆماندا، وهک (مەرگی رۆمان) ته ماشا دهکرا. وتارهکانی (فیرجینیا وۆلف) دهه باره ی رۆمان، بۆ دهه باره یوون بوو له و قالبه نه گۆرپانه، به هه مانشییه هه وه له کانی (جیمس جۆیس) له تهکنیکی رۆماندا دهچیته خانه ی ئەو گۆرپانکاریانه وه، به لام و لیکدرایه وه (جۆیس) گۆر بۆ مەرگی رۆمان هه لده که نیت.

مرۆف به درێژایی میژوو له پرسیارکردندا بووه به بهردهوامی له دیارده و شتهکانی دهه رووبهیری و خودی خۆی روانیوه، له گه ل پيشکه وتنی زانستیشدا گه پان و پرسیارکردن بهردهوام بووه زیاتر مرۆف ههستی به ونبوونی خۆی کردووه. هه ربۆیه مرۆف کهوته نیو ئەو دیاردیهی که (هایدگه) ناوی لیدنهیت له بپه چوونه وهی بوونه وهه. ئەو سههه مه به سههه چوو که مرۆف پییوابوو سههه تهه ری گه ردهوونه هه موو شتیکی له ژیر دهسه لاتیی خۆیدایه، ئەو مرۆقه ی (دیکارت) به خاوهن و سههه ره ی هه موو سههه شتی دهزانی، بوو به ئامرازیکی ساده به دهست هیزه کانه وه. هه ربۆیه رۆمان بهردهوام له پرسیارکردن و گومان و روانیندایه، تا پرسیارکردن بهردهوام بیت، رۆمانیش بهردهوام ده بیت. له گه ل به ره و پيشچوونی زانست و فهلسه فهو بواره کۆمه لایه تی و ئابووری و سیاسیه کاند، رۆمان له گۆرپانکاری و نوپوونه وهدا بووه. وهک دهوتریت: رۆمان (له گه ل سیرفانتس و هاوچه رخه کانییدا سههه شتی سههه ره پویی خسته پوو، له گه ل ریچارده سوئدا کهوته تاقیکردنه وهی ئەوهی له ناوه وه روو ده دات، له گه ل به لزا کدا ره گدا کوتاوی مرۆف له میژوودا دۆزرایه وه. له گه ل فلۆبیردا به ژیا نی رۆژانه دا رۆچوو، له گه ل تۆلستۆیدا ته رکیزی کرده سههه دهستتیه وردانی نالۆژیک له ره فتارو بپیاره کانی مرۆفدا، قولییه کانی زه مه نی رابردوو و پینچه به دهه ره کانی له گه ل پروستدا ته ی کرد، پینچه به دهه وه ره کانی ئیستاش له گه ل جۆیسدا. له گه ل تۆماس ماندا دهه وری ئەهه سانه کانی رابردووی دووری پشکنی،...).

(رۆمان) بابه تیکی داپراو نییه له گۆرپانکارییه کان و دوور له بونیادی فیکریی بیری مرۆفایه تی ته ماشا ناکریت، به لکو ده بیت وهک قورسای خۆی لیپروانریت. هه ربۆیه رۆماننوسان به درێژایی میژووی سههه لادانی رۆمان هاوبه شبوون له بونیادنانی ئەو سههه مه ی که ئیستا هاتۆته کاپه وه. هه ره وهک (میلان کۆندیرا) ده لیت (دامه زرینه ری سههه ده می نوێ به ته نها هه ر دیکارت نییه، به لکو سیرفانتسیشه!).

سیامه ند هادی